

Sprawni w prawie

Renta socjalna jako podstawowy dochód osób z niepełnosprawnością intelektualną

Łukasz Guza
Jarosław Kamiński

Zeszyt nr 3

© Copyright by PSOUU 2006

ISBN 83-60105-23-5

Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób
z Upośledzeniem Umysłowym
ul. Głogowa 2 b
02-639 Warszawa
tel.: 0-22 848-82-60, 0-22 646-03-14
fax: 0-22 848-61-62
e-mail: zg@psouu.org.pl
www.psouu.org.pl

Zeszyt nr 3 wchodzi w skład serii pt. „*Sprawni w prawie*”.

Redaktor serii: Jarosław Kamiński

Projekt okładki: Cezary Sotek

Skład i druk: Daniel Jakoniuk, DG-GRAF Warszawa

Publikacja jest dofinansowana przez
Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych

Łukasz Guza
Jarosław Kamiński

Sprawni w prawie

Zeszyt nr 3

**Renta socjalna jako podstawowy dochód
osób z niepełnosprawnością intelektualną**

Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym

Warszawa 2006

Renta socjalna – Podstawowe informacje

Jednym ze świadczeń pieniężnych przysługujących w związku z niezdolnością do pracy jest renta socjalna. Świadczenie to stanowi rodzaj pomocy finansowej państwa dla osób, które w młodym wieku doznały naruszenia sprawności organizmu, a skutkiem tego naruszenia jest całkowita niezdolność do pracy.

Renta socjalna wypłacana jest ze środków budżetu państwa i ma stanowić formę rekompensaty za zmniejszenie szansy takich osób na aktywność zawodową, a co za tym idzie na samodzielne zarabkowanie.

Z dniem 1 października 2003 r. zaczęły obowiązywać nowe przepisy prawne dotyczące rent socjalnych. Jest to spowodowane wejściem w życie ustawy *o rencie socjalnej*. Do dnia 30 września 2003 r. kwestia ta była przede wszystkim unormowana w art. 27a ustawy *o pomocy społecznej* (starej). Unormowanie kwestii renty socjalnej w jednym akcie prawnym rangi ustawowej zdaje się wprowadzać ład w problematyce tychże świadczeń. Rzeczywiście, zdaje się.

Do dnia 30 września 2003 r. renta socjalna była jednym z wielu świadczeń pieniężnych z zakresu pomocy społecznej, natomiast od dnia 1 października 2003 r. stała się ona świadczeniem rentowym dla osób niepełnosprawnych od dzieciństwa. Jednakże nadal świadczenie to jest finansowane z budżetu państwa.

W rzeczywistości renta socjalna stała się *quasi*-świadczeniem rentowym, czymś zawieszonym pomiędzy świadczeniem z zakresu pomocy społecznej oraz świadczeniem rentowym *sensu stricto*.

Renta socjalna przestała być świadczeniem z zakresu pomocy społecznej z mocy samych przepisów prawa. Art. 36 ustawy *o pomocy społecznej* (nowej) w sposób enumeratywny wylicza świadczenia z pomocy społecznej, dzieląc je na świadczenia pieniężne i niepieniężne; jednakże świadczenie renty socjalnej nie znajduje się w żadnej z powyższych kategorii. Zresztą takie było założenie osób piszących projekt ustawy, którzy wyszli z założenia, że renta socjalna jest świadczeniem innym od pozostałych świadczeń z systemu pomocy społecznej i w związku z powyższym należy ją wyłączyć spod zakresu pomocy społecznej.

Za koncepcją wyprowadzenia świadczenia, o którym mowa, z systemu pomocy społecznej przemawiały następujące argumenty:

- 1) jest to świadczenie o odrębnym charakterze niż pozostałe świadczenia z systemu pomocy społecznej i przyznawane na odrębnych zasadach;
- 2) świadczenie to jest adresowane do określonej grupy osób, u których całkowita niezdolność do pracy powstała w wieku nie dającym jeszcze możliwości zatrudnienia i które nie będą miały możliwości nabycia prawa do świadczeń z ubezpieczenia społecznego;
- 3) jest to świadczenie o charakterze obligatoryjnym, na które nie mają i nie będą miały wpływu władze lokalne dokonujące tylko wypłaty świadczenia (wypłata renty socjalnej przeszła w ręce właściwego organu rentowego Zakładu Ubezpieczeń Społecznych lub jednostki organizacyjnej Zakładu Ubezpieczeń Społecznych wskazanej przez Prezesa Zakładu Ubezpieczeń Społecznych);
- 4) terminowe i pełne wypłaty świadczeń w miejscu zamieszkania.

W odniesieniu do kwestii renty socjalnej jako świadczenia rentowego sytuacja wygląda następująco. Przedmiotem ochrony w ramach ubezpieczenia rentowego są przede wszystkim sytuacje trwałej lub długotrwałej (okresowej) niezdolności do pracy wynikające z tzw. ogólnego stanu zdrowia albo z wypadku w drodze do pracy lub z pracy. Niezdolnością „z ogólnego stanu zdrowia” jest niezdolność do pracy spowodowana albo chorobą samoistną albo działaniem przyczyny zewnętrznej na ubezpieczonego w okolicznościach ze sfery spraw prywatnych. Jednak w każdym przypadku osoba ta musi być ubezpieczonym w rozumieniu ustawy *o systemie ubezpieczeń społecznych* – ubezpieczonym jest osoba fizyczna podlegająca chociaż jednemu z ubezpieczeń społecznych (emerytalne, rentowe, chorobowe, wypadkowe).

Zgodnie z jej przepisami, świadczeniami rentowymi, a dokładniej świadczeniami z ubezpieczenia rentowego są: renta z tytułu niezdolności do pracy (stała, okresowa, szkoleniowa), renta rodzinna oraz zasiłek pogrzebowy. Żaden z przepisów powyższej ustawy nie wymienia renty socjalnej jako świadczenia z ubezpieczenia rentowego.

Renta socjalna ma stanowić rekompensatę faktu, iż osoba niepełnosprawna nie jest w stanie podjąć zatrudnienia ze względu na swoją niepełnosprawność i spowodowaną tym całkowitą niezdolność do pracy.

Ustawa *o rencie socjalnej* określa m.in.

- krąg podmiotów uprawnionych do świadczenia,
- warunki na jakich świadczenie to przysługuje,
- zasady i tryb postępowania w sprawie o przyznanie świadczenia oraz jego wypłaty
- a także powody wstrzymania i zawieszenia wypłaty renty socjalnej.

Kto wydaje rentę

Od dnia 1 października 2003 r. organem właściwym w sprawach renty socjalnej jest Zakład Ubezpieczeń Społecznych - w tym przypadku ustalenia prawa do renty socjalnej i jej wypłaty dokonuje jednostka terytorialna ZUS właściwa ze względu na miejsce zamieszkania lub pobytu osoby ubiegającej się o rentę socjalną.

Pobieranie renty socjalnej nie oznacza jednak, że osoba która ją otrzymuje jest objęta ubezpieczeniami społecznymi. Osoba pobierająca to świadczenie podlega natomiast obowiązkowi ubezpieczenia zdrowotnego, w związku z czym może korzystać ze świadczeń zdrowotnych na zasadach określonych w przepisach prawa.

Przychód osiągnięty z tytułu renty socjalnej jest opodatkowany podatkiem dochodowym od osób fizycznych na zasadach określonych w.

Kto jest uprawniony

Prawo do renty socjalnej przysługuje obywatelom polskim, a także obywatelom państw członkowskich Unii Europejskiej, jeżeli mają pozwolenie na pobyt na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Rentę tę mogą także pobierać cudzoziemcy zamieszkującym i przebywającym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej po spełnieniu dodatkowych warunków określonych w ustawie.

Jednym z dodatkowych warunków nabycia prawa do renty socjalnej jest warunek zamieszkiwania i przebywania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. W przypadku obywatela państwa członkowskiego Unii Europejskiej wymagane jest jedynie przebywanie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Jakie warunki trzeba spełnić

Renta socjalna przysługuje wyłącznie osobom pełnoletnim, które są całkowicie niezdolne do pracy. Całkowita niezdolność do pracy musi być skutkiem naruszenia sprawności organizmu, które powstało:

- przed ukończeniem 18 roku życia lub
- w trakcie nauki w szkole lub w szkole wyższej, jednakże przed ukończeniem 25 roku życia (przy tym, pod pojęciem szkoły rozumieć należy szkołę podstawową, gimnazjum, szkołę ponadgimnazjalną, szkołę ponadpodstawową, tj. szkołę średnią, zasadniczą szkołę zawodową, zasadniczą szkołę przyzakładową; bez względu na to czy szkoła ta ma charakter szkoły publicznej, czy niepublicznej; za naukę w szkole wyższej uważa się zarówno naukę w systemie dziennym, jak i w systemie wieczorowym, zaocznym, eksternistycznym, a także naukę w charakterze wolnego słuchacza) lub
- w trakcie studiów doktoranckich lub aspirantury naukowej – bez ograniczenia co do wieku.

Warto dodać, że jedynie naruszenie sprawności organizmu musi nastąpić w którymś z wymienionych okresów, natomiast całkowita niezdolność do pracy, będąca następstwem takiego

naruszenia może, powstać w okresie późniejszym, np. w momencie ubiegania się rentę socjalną. Oznacza to, że jeżeli osoba ubiegająca się o rentę socjalną doznała naruszenia sprawności organizmu w wieku 23 lat, w trakcie odbywania studiów wyższych, nabywa ona prawo do renty socjalnej, chociażby całkowita niezdolność do pracy spowodowana tym naruszeniem powstała dopiero w wieku 45 lat.

Kto ustala niezdolność

Ustalenia całkowitej niezdolności do pracy dla potrzeb renty socjalnej dokonuje lekarz-orzecznik Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w formie orzeczenia. W orzeczeniu lekarz-orzecznik Zakładu Ubezpieczeń Społecznych dokonuje zatem m.in. oceny niezdolności do pracy, jej stopnia, ustalenia daty jej powstania oraz trwałości lub przewidywanego okresu niezdolności do pracy, jak również związku przyczynowego niezdolności do pracy z określonymi okolicznościami.

Orzeczenie takie stanowi podstawę do wydania decyzji:

- przyznającej prawo do świadczenia (na okres wskazany w orzeczeniu lub na stałe, gdy całkowita niezdolność do pracy ma charakter trwały), jeżeli lekarz-orzecznik Zakładu Ubezpieczeń Społecznych stwierdzi całkowitą niezdolność do pracy;
- odmawiającej lub wstrzymującej prawo do świadczenia (gdy świadczenie uprzednio podlegało wypłacie), jeżeli lekarz-orzecznik Zakładu Ubezpieczeń Społecznych nie stwierdzi całkowitej niezdolności do pracy lub, gdy stwierdzi, że całkowita niezdolność do pracy pozostaje bez związku z naruszeniem sprawności organizmu powstałym, w którymś z okresów wymienionych w poprzednim tytule.

Wyjątki od zasady

Na zasadzie wyjątku podstawę przyznania prawa do renty socjalnej mogą także stanowić wydane przed dniem 1 października 2003 r.:

- orzeczenia o umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności – ustalonym na stałe lub okresowo (wydane przez zespoły do spraw niepełnosprawności),
- orzeczenia o zaliczeniu do I lub II grupy inwalidów na trwałe (wydane przez funkcjonujące do dnia 1 września 1997 r. komisje lekarskie do spraw inwalidztwa i zatrudnienia)
- orzeczenia o całkowitej niezdolności do pracy lub całkowitej niezdolności do pracy i niezdolności do samodzielnej egzystencji – okresowej lub na trwałe (wydane przez lekarza orzecznika ZUS),

Jeżeli uprawniały do renty socjalnej na podstawie ustawy *o pomocy społecznej* (starej). Warunkiem jest jednak także aby wymienione orzeczenia były wydane na okres przypadający również po 30 września 2003 r. Nie ma przy tym znaczenia, czy osoba legitymująca się takim orzeczeniem rzeczywiście rentę socjalną uprzednio pobierała, jak też czy w ogóle ubiegała się uprzednio o jej przyznanie.

Podstawę przyznania renty socjalnej stanowić również będzie orzeczenie zespołu do spraw niepełnosprawności wydane po dniu 30 września 2003 r., jeżeli zostało ono wydane w wykonaniu wyroku Sądu Ubezpieczeń Społecznych zmieniającego orzeczenie tego zespołu (w wykonaniu wyroku orzekającego umiarkowany lub znaczny stopień niepełnosprawności), który zapadł jeszcze przed dniem 1 października 2003 roku.

Z powyższego wynika, że jeżeli osoba ubiegająca się o rentę socjalną począwszy od dnia 1 października 2003 r. przedłoży jedno z wymienionych orzeczeń, organ rentowy nie będzie kierował takiej osoby na badanie przez lekarza-orzecznika Zakładu Ubezpieczeń Społecznych. W takim przypadku renta socjalna przysługiwać będzie jednakże jedynie przez okres, na jaki jedno z wymienionych orzeczeń zostało wydane. Po jego upływie, dalsze uprawnienia do renty socjalnej ustalane będą już w oparciu o orzeczenie lekarza-orzecznika Zakładu Ubezpieczeń Społecznych.

WAŻNE: Orzeczenia zespołu do spraw niepełnosprawności wydane począwszy od dnia 1 października 2003 r., za wyjątkiem wydanych w wykonaniu wyroku sądowego, nie stanowią podstawy do ustalania prawa do renty socjalnej na podstawie ustawy o rencie socjalnej.

Wysokość renty socjalnej

Renta socjalna przysługuje w stałej kwocie, niezależnej od przebytych okresów ubezpieczenia czy też zarobków. Wynosi ona **84% kwoty najniższej renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy**, obowiązującej w dniu nabycia prawa do renty socjalnej. Od dnia 1 marca 2006 r. kwota najniższej renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy wynosi 597,46 zł. Oznacza to, że **wysokość renty socjalnej** wynosi obecnie **501,87 zł**. Renta socjalna podlega również waloryzacji.

Renta socjalna jest świadczeniem podlegającym opodatkowaniu podatkiem dochodowym od osób fizycznych. Tak więc z kwoty renty odlicza się zaliczkę na podatek dochodowy, a także potrąca składkę na ubezpieczenie zdrowotne. Z kwoty renty mogą być także potrącane inne należności, np. kwoty nienależnie pobranych świadczeń, sumy egzekwowane na mocy tytułów wykonawczych na zaspokojenie należności alimentacyjnych, czy też na pokrycie należności innych niż alimentacyjne.

Utrata renty socjalnej

Prawo do pobierania renty, nawet jeśli spełnione zostaną przesłanki wskazane w ustawie nie przysługuje osobie, która jest uprawniona do co najmniej jednego z poniższych świadczeń:

- do emerytury;
- renty z tytułu niezdolności do pracy;
- renty inwalidzkiej;
- świadczenia o charakterze rentowym z instytucji zagranicznych;

- renty strukturalnej;
- do zasiłku przedemerytalnego;
- świadczenia przedemerytalnego;
- do uposażenia w stanie spoczynku;
- świadczeń przyznawanych w trybie wyjątkowym przez Prezesa Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, tj. tzw. renty lub emerytury wyjątkowej.

Prawo do renty socjalnej wyklucza samo posiadanie prawa do któregoś z wymienionych świadczeń (ustalonego decyzją właściwego organu), nawet jeżeli świadczenie to nie jest pobierane.

Renta socjalna nie przysługuje również właścicielowi lub posiadaczowi nieruchomości rolnej o powierzchni użytków rolnych przekraczającej 5 ha przeliczeniowych. W przypadku, gdy nieruchomość rolna jest przedmiotem współwłasności, renta socjalna nie przysługuje wówczas, gdy udział przypadający na świadczeniobiorcę przekracza 5 ha przeliczeniowych. W przypadku małżonków przeszkody w zakresie nabycia prawa do renty socjalnej przez jednego z małżonków nie stanowi zatem okoliczność, że drugi małżonek jest właścicielem nieruchomości o powierzchni przekraczającej 5 ha przeliczeniowych.

Jeżeli okoliczność taka zachodzi w dniu składania wniosku o rentę socjalną - organ właściwy w tym zakresie - odmówi prawa do renty socjalnej, jeżeli zaś okoliczność taka zaistnieje w trakcie pobierania renty socjalnej, prawo do świadczenia zostanie wstrzymane.

Renta socjalna nie przysługuje również osobie tymczasowo aresztowanej lub odbywającej karę pozbawienia wolności, z tym zastrzeżeniem, że świadczenie to nie przysługuje jedynie przez okres odbywania aresztu lub kary pozbawienia wolności. Jeżeli fakt taki ma miejsce w dacie wniosku o rentę socjalną - organ właściwy do rozpatrzenia uprawnień odmówi prawa do renty socjalnej, jeżeli zaś świadczenie już było pobierane - jego wypłata zostanie wstrzymana. O fakcie tymczasowego aresztowania lub odbywania kary pozbawienia wolności osoba ubiegająca się o świadczenie lub świadczeniobiorca jest obowiązany powiadomić organ właściwy w zakresie ustalenia prawa i wypłaty renty socjalnej. Na zasadzie wyjątku przewidziane zostało rozwiązanie pozwalające na wypłatę w przypadku takiej osoby 50% kwoty należnej renty socjalnej. Dotyczy to jednakże wyłącznie osoby, która

- samotnie gospodaruje;
- nie posiada innego przychodu;
- nie ma prawa do renty rodzinnej;
- jest właścicielem lokalu mieszkalnego lub domu jednorodzinnego;
- bądź przysługuje jej spółdzielcze prawo do lokalu mieszkalnego wchodzącego w skład mieszkaniowego zasobu gminy, innych jednostek samorządu terytorialnego albo stanowiącego własność Skarbu Państwa, jeżeli osoba ta zobowiąże się pisemnie, że z kwoty tej będzie dokonywała opłat z tytułu czynszu lub innych należności za lokal mieszkalny (dom jednorodzinny), a w lokalu tym (domu jednorodzinnym) nie przebywają inne osoby.

Zawieszenie prawa do renty

Prawo do renty socjalnej **podlega zawieszeniu** w razie osiągnięcia przez osobę uprawnioną przychodu m.in. z tytułu działalności podlegającej obowiązkowi ubezpieczenia społecznego. Oznacza to, że **zawieszeniu** podlega renta socjalna w razie osiągnięcia przychodów z tytułu:

- zatrudnienia;
- służby lub innej pracy zarobkowej;
- pozarolniczej działalności gospodarczej.

Na zawieszenie prawa do renty socjalnej wpływa zatem przychód uzyskany z tytułu:

- wykonywania pracy w ramach stosunku pracy;
- wykonywania pracy nakładczej, na podstawie umowy o pracę nakładczą;
- wykonywania pracy na podstawie umowy zlecenia i umowy agencyjnej oraz współpracy przy wykonywaniu tych umów;
- wykonywania umowy o świadczenie usług (innej niż umowa zlecenia lub umowa agencyjna), do której zgodnie z kodeksem cywilnym stosuje się przepisy dotyczące zlecenia oraz współpraca przy wykonywaniu tej umowy;
- wykonywania pracy na podstawie umowy zlecenia, agencyjnej, innej umowy o świadczenie usług, do której zgodnie w przepisami kodeksu cywilnego stosuje się przepisy o zleceniu, umowy o dzieło, zawartej z pracodawcą, z którym pozostaje w stosunku pracy lub jeżeli w ramach takiej umowy wykonuje pracę na rzecz pracodawcy, z którym pozostaje w stosunku pracy;
- pozarolniczej działalności gospodarczej oraz współpracy przy jej wykonywaniu;
- wykonywania pracy w rolniczej spółdzielni produkcyjnej, spółdzielni kółek rolniczych i w zespolonych gospodarstwach rolnych tych spółdzielni;
- pobierania stypendium sportowego, w wysokości stanowiącej podstawę wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne.

Za przychód mający wpływ na kwestię zawieszenia prawa do renty socjalnej uważa się również kwoty pobranych zasiłków:

- chorobowego;
- macierzyńskiego;
- opiekuńczego oraz
- wynagrodzenia za czas niezdolności do pracy;
- kwoty świadczenia rehabilitacyjnego i wyrównawczego;
- zasiłku wyrównawczego i dodatku wyrównawczego.

Jednakże prawo do renty socjalnej podlega **zawieszeniu** dopiero w przypadku, gdy osoba uprawniona do renty socjalnej **osiągnęła przychód w łącznej kwocie przekraczającej 30%** przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia za kwartał kalendarzowy ostatnio ogłoszonego przez

Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego do celów emerytalnych (tj. w miesiącu, w którym przychód przekroczył tę granicę). Od 1 września 2006 r. kwota ta wynosi **728,20 zł. Prawo do renty socjalnej zawieszają się za miesiąc, w którym uzyskany został przychód. Zawieszenie prawa do renty socjalnej nie powoduje utraty renty socjalnej.**

Świadczeniobiorca jest zobowiązany do niezwłocznego powiadomienia organu wypłacającego rentę socjalną - w formie pisemnego oświadczenia - o osiągnięciu przychodu w kwocie powodującej zawieszenie prawa do renty. W przypadku, gdy z oświadczenia złożonego przez świadczeniobiorcę wynika, że przychód będzie osiągany również w następnych miesiącach, prawo do renty zawieszają się do czasu przedłożenia oświadczenia o zaprzestaniu osiągnięcia tego przychodu.

Zbieg prawa do renty socjalnej z prawem do renty rodzinnej

Renta rodzinna przysługuje uprawnionym członkom rodziny osoby, która w chwili śmierci miała ustalone prawo do emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy lub spełniała warunki wymagane do uzyskania przynajmniej jednego z tych świadczeń.

W przypadku gdy osoba ubiegająca się o rentę socjalną jest jednocześnie uprawniona do renty rodzinnej albo jej części (lub uprawnienie takie nabydzie w trakcie pobierania renty socjalnej), łączna wysokość tych świadczeń nie może przekraczać **200%** kwoty najniższej renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy.

Od dnia 1 marca 2006 r. wysokość najniższej renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy wynosi 597,46 zł, a zatem 200% tej kwoty to **1194,92 zł.**

W przypadku gdy łączna wysokość renty socjalnej i renty rodzinnej (lub jej części) przekracza kwotę 200% najniższej renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy, obniżeniu podlega wysokość renty socjalnej. Jednakże kwota renty socjalnej nie może być niższa niż 10% kwoty najniższej renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy.

Przykład:

- Najniższa renta z tytułu niezdolności do pracy wynosi 500
- Łączna kwota pobieranej renty socjalnej i renty rodzinnej nie może przekroczyć 1000
- Renta socjalna w takim przypadku nie może być mniejsza niż 50

Konsekwencją zbiegu uprawnienia do renty rodzinnej i socjalnej jest obowiązek powiadomienia Zakładu Ubezpieczeń Społecznych o fakcie pobierania renty rodzinnej zarówno z Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, jak i z innego organu emerytalno-rentowego, jak również obowiązek powiadomienia tego organu o fakcie pobierania renty socjalnej z Zakładu Ubezpieczeń Społecznych.

Postępowanie w sprawie przyznania renty socjalnej

Renta socjalna jest świadczeniem przysługującym wyłącznie na wniosek osoby ubiegającej się o to świadczenie lub jej przedstawiciela ustawowego. Wniosek taki może złożyć również inna osoba, np. opiekun faktyczny, za zgodą osoby na rzecz której ma być przyznana renta socjalna, wyrażoną na piśmie. Jeżeli jednak stan zdrowia lub stan psychofizyczny osoby, na rzecz której renta socjalna ma być przyznana wyklucza swobodne powzięcie przez nią i wyrażenie woli (udzielenie zgody), wniosek o rentę socjalną może złożyć jedynie jej przedstawiciel ustawowy.

Wniosek powinien zostać złożony na obowiązującym urzędowym formularzu, dostępnym w jednostkach terenowych Zakładu Ubezpieczeń Społecznych. Do wniosku o rentę socjalną należy dołączyć m.in.:

- zaświadczenie o stanie zdrowia, wystawione przez lekarza leczącego, dokumentację medyczną oraz inne dokumenty mające znaczenie dla wydania orzeczenia o całkowitej niezdolności do pracy;
- zaświadczenie o okresie uczęszczania do szkoły lub szkoły wyższej;
- zaświadczenie jednostki prowadzącej studia doktoranckie o okresie odbywania tych studiów;
- zaświadczenie o okresie odbywania aspirantury naukowej;
- zaświadczenie wydane przez płatnika składek na ubezpieczenia społeczne, określające kwotę osiąganego przychodu oraz okres, na jaki została zawarta umowa z tytułu której osiągnany jest ten przychód;
- zaświadczenie o pobieraniu wynagrodzenia za czas niezdolności do pracy, zasiłku chorobowego lub świadczenia rehabilitacyjnego i o dacie zaprzestania ich pobierania, jeżeli osoba ubiegająca się o rentę socjalną pobiera to wynagrodzenie zasiłek chorobowy lub świadczenie rehabilitacyjne, wydane przez wypłacającego te świadczenia;
- zaświadczenie właściwego organu jednostki samorządu terytorialnego określające powierzchnię użytków rolnych nieruchomości rolnej w ha przeliczeniowych.

Pełny wniosek o rentę socjalną składa się do właściwej ze względu na miejsce zamieszkania lub pobytu osoby ubiegającej się o rentę socjalną, jednostki organizacyjnej Zakładu Ubezpieczeń Społecznych. Jednostka ta przyznaje – w razie spełnienia wymaganych warunków – prawo do renty socjalnej w drodze decyzji i dokonuje wypłaty świadczenia. Jeżeli natomiast inny organ emerytalno-rentowy wypłaca ubiegającemu się o rentę socjalną rentę rodzinną, właściwym do ustalenia uprawnień do renty socjalnej i jej wypłaty jest właśnie ten organ emerytalno-rentowy. Od decyzji wydanej w przedmiocie renty socjalnej przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych lub inny organ emerytalno-rentowy przysługują środki odwoławcze.

Odwolanie do ZUS i do sądu

Od 1 stycznia 2005 r. obowiązuje zasada dwuinstancyjności orzekania w sprawach świadczeń uzależnionych od ustalenia niezdolności do pracy lub niezdolności do samodzielnej egzystencji – w tym również renty socjalnej. W nowych przepisach wprowadzono możliwość zaskarżenia orzeczenia lekarza orzecznika Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, poprzez wniesienie sprzeciwu do komisji lekarskiej Zakładu Ubezpieczeń Społecznych.

Termin wnoszenia sprzeciwu

Sprzeciw wnosi się w terminie 14 dni od dnia doręczenia tego orzeczenia za pośrednictwem jednostki organizacyjnej Zakładu Ubezpieczeń Społecznych właściwej ze względu na miejsce zamieszkania zainteresowanego. Sprzeciw wniesiony po terminie 14 dni nie podlega rozpatrzeniu. Zakład Ubezpieczeń Społecznych może jednak w uzasadnionych przypadkach, działając na wniosek zainteresowanego, przywrócić termin na wniesienie sprzeciwu. Spóźniony sprzeciw może zostać rozpatrzony również wskutek orzeczenia sądu. Ma to miejsce w sytuacji, gdy zainteresowany wniósł z uchybieniem terminu sprzeciw od orzeczenia lekarza orzecznika ZUS, w związku z czym sprzeciw ten nie został rozpatrzony. Jeśli jednak zainteresowany wniósł następnie odwołanie od decyzji wydanej na podstawie tego orzeczenia i oparł się m. in. na zarzucie nierozpatrzenia sprzeciwu, a sąd uzna, że uchybienie terminu do wniesienia sprzeciwu nastąpiło z przyczyn niezależnych od zainteresowanego, może on uchylić tę decyzję. Sąd przekazuje w takiej sytuacji sprawę do ponownego rozpoznania organowi rentowemu i umarza postępowanie. W takim wypadku to organ kieruje sprzeciw do rozpatrzenia przez komisję lekarską ZUS.

Zarzut wadliwości

Przepisy przewidują również środek kontroli orzeczenia lekarza-orzecznika Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w postaci zarzutu wadliwości orzeczenia. Z tego środka skorzystać może Prezes Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, w terminie 14 dni od wydania orzeczenia i przekazać sprawę do rozpatrzenia przez komisję. O zgłoszeniu zarzutu wadliwości jednostka organizacyjna Zakładu Ubezpieczeń Społecznych niezwłocznie zawiadamia zainteresowanego. W postępowaniu przed komisją prowadzonym na skutek zgłoszenia zarzutu wadliwości orzeczenia stosuje się zasady dotyczące rozpatrzenia sprzeciwu.

Zarzut wadliwości orzeczenia może wynikać np. z braku odpowiednich kwalifikacji lekarza-orzecznika Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (np. okaże się że nie ma on wymaganej specjalizacji) czy też błędów formalnych (np. braku podpisu lekarza – orzecznika).

Rozpatrzenie sprzeciwu

Rozpatrując sprzeciw od orzeczenia lekarza-orzecznika Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, komisja dokonuje ponownej oceny niezdolności do pracy i jej stopnia oraz ustala inne okoliczności związane z tą niezdolnością. W ramach swoich kompetencji komisja lekarska może zmienić

orzeczenie lekarza-orzecznika również na niekorzyść zainteresowanego np. ustalić brak niezdolności do pracy albo niższy stopień niezdolności do pracy.

Komisja dokonuje rozstrzygnięcia sprzeciwu w formie orzeczenia, które stanowi podstawę do wydania przez Zakładu Ubezpieczeń Społecznych kolejnej decyzji. Druga decyzja podlega zaskarżeniu tylko w drodze odwołania do sądu ubezpieczeń społecznych. Jednocześnie sąd może odrzucić odwołanie wniesione od decyzji wydanej na podstawie orzeczenia lekarza-orzecznika ZUS (i zawierające zarzuty dotyczące wyłącznie tego orzeczenia), jeśli nie jest ono poprzedzone wniesieniem sprzeciwu od tego orzeczenia.

Postępowanie przed sądem

W związku z wprowadzeniem od dnia 1 stycznia 2005 r. drugiej instancji w postępowaniu orzeczniczym w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych, zostały wprowadzone istotne zmiany do postępowania przed sądami ubezpieczeń społecznych. Mają one zachęcić osoby zainteresowane do wykorzystania w pierwszej kolejności z drogi odwoławczej w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych. Warto pamiętać, że odwołanie do sądu przysługuje wyłącznie od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych. Od orzeczenia lekarza-orzecznika służy wyłącznie sprzeciw do komisji lekarskiej, a nie do sądu.

Odwołanie wnosi się w ciągu miesiąca od otrzymania decyzji z Zakładu Ubezpieczeń Społecznych. Jeżeli Zakład Ubezpieczeń Społecznych uzna jego zasadność, wówczas zmienia lub uchyla decyzję w terminie 30 dni od wniesienia odwołania. W takiej sytuacji odwołanie nie zostanie przekazane do sądu. Dla przykładu, uchylenie przez organ rentowy decyzji wstrzymującej wypłatę świadczenia w toku postępowania sądowego, uzasadnia umorzenie postępowania w całości bez rozstrzygania o rodzaju i wysokości świadczenia podlegającego wypłacie.

Jeśli jednak odwołanie nie zostanie uwzględnione, Zakład Ubezpieczeń Społecznych musi przekazać sprawę do sądu ubezpieczeń społecznych (w ciągu 30 dni od wniesienia odwołania).

Nowe okoliczności

Od dnia 1 stycznia 2005 r. w przedstawionym wyżej postępowaniu obowiązuje wyjątek. Jeżeli w odwołaniu od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, osoba zainteresowana poda nowe okoliczności, które nie były znane lekarzowi orzecznikowi oraz komisji lekarskiej Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (np. ostatnie wyniki badań), zakład nie przekazuje odwołania do sądu, ale przekazuje sprawę lekarzowi orzecznikowi do ponownego rozpatrzenia. Dopiero po wydaniu kolejnego orzeczenia lekarza-orzecznika, Zakład Ubezpieczeń Społecznych ponownie wydaje decyzję. Również od niej służy odwołanie do sądu.

Jeśli sąd odrzuci odwołanie lub umorzy postępowanie nastąpi zakończenie postępowania w sprawie z zakresu ubezpieczeń społecznych. Sąd nie dokonuje w takim przypadku oceny zarówno decyzji organu rentowego jak i zasadności odwołania. Na postanowienie o odrzuceniu odwołania oraz o umorzeniu postępowania przysługuje stronom zażalenie.

Rodzaje wyroków

Z kolei w przypadku rozstrzygnięcia sporu powstałego w wyniku wniesienia odwołania od decyzji Oddziału Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, sąd wydaje wyrok. Jeśli brak podstaw do uwzględnienia odwołania ubezpieczonego sąd odwołanie to oddala. Z kolei w razie uwzględnienia odwołania, sąd zmienia zaskarżoną decyzję w całości lub części i orzeka co do istoty sprawy, a więc np. przyznaje prawo do świadczenia. W przypadku zaś, gdy sąd uwzględni odwołanie na niewydanie decyzji przez Oddział Zakładu Ubezpieczeń Społecznych - jeżeli materiał dowodowy na to pozwala - orzeka co do istoty sprawy, w pozostałych zaś sytuacjach zobowiązuje zakład do wydania decyzji w określonym terminie, zawiadamiając o tym organ nadrzędny Zakładu Ubezpieczeń Społecznych.

Problemy z wypłatą renty socjalnej

Renta socjalna przysługuje osobie pełnoletniej całkowicie niezdolnej do pracy z powodu naruszenia sprawności organizmu. Całkowicie niezdolna do pracy jest osoba, która utraciła zdolność do wykonywania jakiegokolwiek pracy. Oznacza to że renta socjalnej nie może otrzymać częściowo niezdolny do pracy, czyli osoba, która utraciła – w znacznym stopniu – zdolność do pracy zgodnej z posiadanym przez nią poziomem kwalifikacji. Taki kształt przepisów w niekorzystnej sytuacji stawia osoby, które są częściowo pozbawione możliwości wykonywania zawodu, a jednocześnie odmawia się im prawo do zabezpieczenia społecznego w postaci renty socjalnej. Ich sytuacja jest jednocześnie poważnie utrudniona ze względu na obecną sytuację na krajowym rynku pracy. W Polsce wciąż zarejestrowanych jest około 2,5 mln bezrobotnych – tymczasem ze względu na stan zdrowia są oni mniej atrakcyjnymi pracownikami dla przedsiębiorców. Dodatkowo w Polsce tylko w niewielkim stopniu wykorzystywana jest instytucja przekwalifikowania zawodowego, które zwiększyłoby szansę takich osób na znalezienie zatrudnienia.

Dyskryminujące zawieszenia

Prawo do renty socjalnej zawiesza się w razie osiągnięcia przychodu z tytułu działalności podlegającej obowiązkowi ubezpieczenia społecznego. Za działalność podlegającą obowiązkowi ubezpieczenia społecznego, uważa się zatrudnienie, służbę lub inną pracę zarobkową albo prowadzenie działalności pozarolniczej. Oznacza to że przyczynę zawieszenia renty określono bardzo szeroko – należy liczyć się z jej zawieszeniem niemalże w każdej sytuacji, gdy osoba prowadząc jakąś działalność wykaże się przychodem. Prawo do zawieszenia renty przysługuje jednak tylko w sytuacji gdy przychód osiągnie określoną przepisami wysokość (30% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia za kwartał kalendarzowy ostatnio ogłoszonego przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego do celów emerytalnych). Mimo tego ograniczenia osoby z niepełnosprawnością intelektualną często nie podejmują zatrudnienia, gdyż boją się utraty renty, ponieważ bardzo często jest to jedyne ich źródło utrzymania, a czasami z tego świadczenia utrzymują się całe rodziny. Tymczasem w przeciwieństwie do zatrudnienia, jest ona stałym i pewnym źródłem dochodów dla osób niepełnosprawnych.

Ważniejsze akty prawne:

1. ustawa z dnia 29 listopada 1990 r. *o pomocy społecznej* (Dz. U. z 1990 r., Nr 87, poz. 506 z późn. zm.);
2. ustawie z dnia 26 lipca 1991 r. *o podatku dochodowym* od osób fizycznych (tekst jedn. Dz.U. z 2000 r., Nr 14, poz. 176 z późn. zm.);
3. ustawy z dnia 13 października 1998 r. *o systemie ubezpieczeń społecznych* (Dz.U. z 1998 r., Nr 137, poz. 887 z późn. zm.);
4. ustawa z dnia 17 grudnia 1998 r. *o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych* (tekst jedn. Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 z późn. zm.);
5. ustawa z dnia 27 czerwca 2003 r. *o rencie socjalnej* (Dz. U. z 2003 r. Nr 135, poz. 1268 z późn. zm.);
6. ustawa z dnia 12 marca 2004 r. *o pomocy społecznej* (Dz.U. z 2004 r., Nr 64, poz. 593 z późn. zm.);
7. ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. *o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych* (Dz.U. z 2004 r., Nr 210, poz. 2135 z późn. zm.);
8. rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 26 września 2003 r. *w sprawie przyznawania renty socjalnej* (Dz.U. z 2003 r., Nr 170, poz. 1656).

PYTANIA I ODPOWIEDZI

Czy renta socjalna przysługuje osobie, której niezdolność do pracy, powstała po 18 roku życia?

TAK. W rozumieniu ustawy o rencie socjalnej niezdolną do pracy jest osoba, która całkowicie utraciła zdolność do pracy zarobkowej z powodu naruszenia sprawności organizmu i nie rokuje odzyskania zdolności do pracy po przekwalifikowaniu. Należy zauważyć, że przepis art. 4 ust. 1 ustawy o rencie socjalnej nie zawiera wymogu powstania całkowitej niezdolności do pracy w okresach wymienionych w tym przepisie, a jedynie wymaga, aby całkowita niezdolność do pracy istniała z powodu naruszenia sprawności organizmu (nie określając stopnia ani rodzaju tego naruszenia), które powstało w okresach wymienionych w przepisie.

Czy renta socjalna podlega waloryzacji?

TAK. Renta socjalna podlega waloryzacji, na zasadach i w terminach przewidzianych dla waloryzacji emerytur i rent, określonych w art. 88 i n. ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (t.jedn.: Dz. U. 2004 r. Nr 39 poz. 353). Zgodnie z tym przepisem emerytura i renta podlegają waloryzacji w celu zachowania co najmniej ich realnej wartości w odniesieniu do wzrostu cen towarów i usług konsumpcyjnych. Przy ustalaniu wysokości zwaloryzowanych emerytur i rent przyjmuje się, że wzrost nominalny

przeciętnej emerytury i renty nie może być niższy niż prognozowany na dany rok średnioroczny wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych, powiększony o różnicę między tym wskaźnikiem a wysokością przeciętnej wynagrodzenia w gospodarce narodowej.

Czy renta przysługuje osobom skazanym i tymczasowo aresztowanym?

NIE. Renta socjalna nie przysługuje za okres tymczasowego aresztowania lub odbywania kary pozbawienia wolności. Osoba tymczasowo aresztowana lub odbywająca karę pozbawienia wolności jest obowiązana niezwłocznie powiadomić właściwy organ wypłacający rentę socjalną o tymczasowym aresztowaniu lub o odbywaniu kary pozbawienia wolności.

Obowiązek ten spoczywa również na dyrektorze aresztu lub zakładu karnego.

Osobie tymczasowo aresztowanej lub odbywającej karę pozbawienia wolności,

- samotnie gospodarującej,
- nieposiadającej innego przychodu i niemającej prawa do renty rodzinnej,
- która jest właścicielem lokalu mieszkalnego (domu jednorodzinnego), lub przysługuje jej spółdzielcze prawo do lokalu lub która jest najemcą lokalu mieszkalnego wchodzącego w skład mieszkaniowego zasobu gminy, innych jednostek samorządu terytorialnego albo stanowiącego własność Skarbu Państwa lub państwowych osób prawnych,

może być wypłacane 50 proc. kwoty renty socjalnej, jeżeli zobowiąże się pisemnie, że z kwoty tej będzie dokonywała opłat z tytułu czynszu lub innych należności za lokal mieszkalny (dom jednorodzinny), a w lokalu (domu jednorodzinny) nie przebywają inne osoby

Czy osoba otrzymująca rentę socjalną oblicza podatek należny od dochodu z rent?

NIE. To organy rentowe są obowiązane, w terminie do końca lutego, po upływie roku podatkowego, dokonać rocznego obliczenia podatku należnego od podatników uzyskujących dochód z emerytur i rent, rent strukturalnych, rent socjalnych oraz świadczeń pieniężnych dla cywilnych ofiar wojny.

Podstawa prawna: art. 37 ust. 7 ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz. U. z 2000 r. Nr 14, poz. 176, z późn. zm)

Czy ubezpieczenie zdrowotne osób pobierających rentę socjalną wygasa zawsze wraz z zaprzestaniem pobierania tego świadczenia?

TAK. Obowiązek ubezpieczenia zdrowotnego osób pobierających emeryturę lub rentę powstaje od dnia, od którego przysługuje wypłata emerytury lub renty i wygasa z dniem zaprzestania pobierania świadczenia. W przypadku zawieszenia prawa do renty socjalnej z przyczyn, o których mowa w art. 10 ust. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 2003 r. o rencie socjalnej (Dz. U. Nr 135, poz. 1268), prawo do świadczeń z ubezpieczenia zdrowotnego wygasa po upływie 90 dni od dnia ustania ubezpieczenia zdrowotnego.

Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym jest organizacją pozarządową, samopomocową i niedochodową.

MISJA

Misją PSOUU jest:

- dbanie o godność ludzką, miejsce w rodzinie i wśród innych ludzi oraz szczęście osób z upośledzeniem umysłowym,
- wspieranie rodzin, aby były one w stanie sprostać sytuacjom, które pociągają za sobą fakt urodzenia dziecka z upośledzeniem umysłowym oraz wspólne życie i przekształcać własny ból w gotowość niesienia pomocy innym.

CELE

Celem PSOUU jest działanie na rzecz wyrównywania szans osób z niepełnosprawnością intelektualną, tworzenia warunków przestrzegania wobec nich praw człowieka, prowadzenia ich ku aktywnemu uczestnictwu w życiu społecznym oraz wspieranie ich rodzin. *(Art. 4. Statutu)*

CZŁONKOWIE

Członkami zwyczajnymi mogą być rodzice osób z niepełnosprawnością intelektualną, same te osoby, członkowie rodzin, opiekunowie prawni oraz przyjaciele, w tym profesjonalści zaangażowani w pracę dla ich dobra. *(Art. 7 §1 Statutu)*

Członkami wspierającymi są osoby fizyczne lub prawne przyczyniające się materialnie do działalności statutowej Stowarzyszenia. *(Art. 8 §1 Statutu)*

KOŁA

Koła są podstawowymi terenowymi jednostkami organizacyjnymi Stowarzyszenia, jako osoby prawnej. *(Art. 22 §1 Statutu)*

STATYSTYKA

130 koła terenowe

14,5 tysiąca członków (rodzice, osoby niepełnosprawne intelektualnie, przyjaciele)

320 dziennych placówek

19,5 tysiąca dzieci i dorosłych w placówkach

11 chronionych rodzinnych mieszkań grupowych

3 mieszkania treningowe

3 Zakłady Aktywności Zawodowej

Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym jest organizacją pożytku publicznego.